

Oliver Hochadel, historiador de la Ciència, reflexiona sobre l'Any Darwin 2009

01/2010 - **Història de les Ciències.**

"L'enfrontament entre ciència i religió que s'adjudica al darwinisme, s'ha exagerat"

Amb motiu de la celebració de l'Any Darwin, el passat 2009, el Dr. Hochadel va reflexionar amb nosaltres sobre la repercussió que va suposar el darwinisme al seu moment, i com encara segueix influint-nos en la percepció de la nostra naturalesa. Oliver Hochadel és doctor en Història de la Ciència pel Centre d'Història de la Ciència (CEHIC) i s'ha especialitzat en la història de la paleoantropologia de finals del s.XX i, precisament per això, coneix bé el desenvolupament del concepte d'evolució humana a la història, sent un expert en el "cas Darwin" i a les exposicions als museus d'Història Natural, així com dels parcs zoològics. És també periodista científic i coeditor de la revista de divulgació científica "Heureka".

Oliver Hochadel col·labora actualment amb el Centre d'Història de la Ciència de la UAB. Una de les seves principals activitats els darrers mesos, ha estat la coordinació de diverses conferències a la nostra universitat, durant el passat Any Darwin, per homenatjar al naturalista anglès, a qui ha estudiat profundament. Es va graduar en història, filosofia i literatura alemanya a la Universitat de Friburg (Alemanya). Ha exercit com a professor a les universitats de Viena, Bremen i Regensburg.

-Què hem celebrat concretament a l'Any Darwin?

-Al 2009 ens hem trobat amb una doble celebració: celebrem el bicentenari del naixement de Darwin, el 1809, i els 150 anys de la publicació de la seva principal obra L'Origen de les Espècies, el 1859, i crec que ha estat una molt bona ocasió per revisar la concepció de Darwin sobre la seva teoria de l'evolució, perquè fonamentalment va canviar la manera que tenim de pensar en la nostra pròpia vida i sobre l'evolució en general.

-Què va suposar la irrupció de les teories de Darwin en el seu context?

-L'impacte de la teoria de l'evolució de Darwin difícilment pot ser sobreestimada. Des de feia molt de temps estava a la palestra el debat sobre l'origen de l'home, com estem relacionats amb els simis, sobre si som tan sols una espècie més en el planeta com qualsevol altra i, per tot això, el debat va explotar en el terreny polític i social. De manera que els erudits van començar a interpretar tota la història en termes evolucionistes, com per exemple justificant el colonialisme, ja que era obvi que existia l'evolució i legitimava que l'home blanc fos superior a altres pobles, així com el debat entorn del darwinisme social en el qual es van aplicar aquestes teories a la societat, remetent a la superioritat o inferioritat dels ciutadans. De manera que la política va ser naturalitzada.

-Com es va percebre la relació entre simis i homes?

-A mitjan segle XIX, quan la teoria de l'evolució de Darwin s'estava discutint obertament, de cop i volta els simis, en particular, van prendre un nou significat perquè d'acord amb Darwin i els seus seguidors, estem molt emparentats amb ells. En altres paraules, quan la gent anava al zoo i mirava els simis i els micos, que estaven exposats darrera de les seves gàbies, els veien d'una manera molt diferent, perquè ja fos a través de la premsa o dels llibres, sabien que, d'acord amb la teoria de Darwin, estàvem estretament emparentats, i es preguntaven: "Oh! Així que aquests són els meus parents?". Tot això va ser recollit de manera còmica pels humoristes gràfics en vinyetes i caricatures i la gent reia de tot això. Però va ser particularment popular aquest acostament a través de la premsa i l'humor el qual va ajudar a estendre la idea que els humans no som tan distints a la resta d'espècies i que descendim d'éssers inferiors. Això també va ocórrer als museus, on s'exposaven animals dissecats i homes d'altres cultures també dissecats. Tot es va veure des d'una altra perspectiva després que la teoria de l'evolució de Darwin va ser publicada, ja que la gent entenia que tot estava relacionat i efectivament les espècies evolucionaven.

-Realment va ser tan revolucionària la teoria de Darwin?

-En realitat, la "Revolució Darwiniana" és un invent historiogràfic de meitat del s.XX; més aviat s'aplica a la nova síntesi, la fusió de la teoria darwinista de l'evolució amb la nova ciència de la genètica de les dècades de 1930 i 1940. Al s.XIX ningú parlava de "Revolució Darwiniana" i, segons han mostrat les investigacions recents, tendim a sobreestimar l'impacte de Darwin. Les teories evolutives es van estar discutint àmpliament abans que aparegués L'Origen de les Espècies. Igual va passar amb la semblança entre homes i simis, que era una idea ja present en segles anteriors.

Per descomptat no vull desmerèixer la importància del treball de Darwin. No obstant això, crec que la gent, en el seu moment, va quedar menys commocionada sobre el nostre parentiu amb els simis del que es podria creure. Tendim a suposar un gran xoc entre ciència i religió quan escoltem la paraula "evolució". Això és quelcom que es va produir més al s.XX, amb el debat entre creacionistes i la biologia moderna originat a la dècada de 1980, amb alguns precursors a la dècada de 1920. Durant el s.XIX molts autors van saber combinar bé les seves creences religioses amb la teoria de Darwin. Va ser també el cas d'Espanya.

-Vostè ha estudiat profundament les exposicions en museus d'història natural i Zoològics, així com un cas de gran repercussió a Espanya, l'anomenat "Negre de Banyoles".

-El "Negre de Banyoles" va ser exposat al Museu Darder, a Banyoles, durant prop de 85 anys, i pot semblar-nos molt desagradable avui dia l'exhibició del cadàver d'aquest home africà però, als anys entre els segles XIX i XX, era comú trobar exposicions així en molts altres museus al llarg d'Europa. Òbviament, la gent d'aquell temps no era sensible al fet, molt qüestionable, d'exposar cadàvers, perquè sempre estava molt present el discurs racista que aquests cadàvers, en general de raça negra, representaven una forma inferior i ancestral de la raça humana, que no havia evolucionat tant com l'anomenada raça blanca.

Al final del segle XX, per descomptat, això no era gens acceptable. Hi va haver grans protestes als anys 90 contra l'exhibició del "Negre de Banyoles" al Museu Darder i finalment va ser retornat, l'any 2000, enterrant-se les seves restes (uns quants ossos) a Bostwana, d'on el 1830 un naturalista francès (encara que no està del tot clar) havia extret el cadàver per dur-lo a França i acabar a Barcelona a la dècada de 1880, portat per Francesc Darder. Sorprenentment, la pell del "Negre" està actualment a Madrid i la seva llançà i la seva roba estan encara en possessió del Museu Darder, a Banyoles.

-Com podem jutjar aquesta actitud científica avui dia?

-Hem de ser conscients que els científics del segle XIX, i també els seus públics, es movien en un altre marc i tenien uns valors diferents als actuals (recordem que encara existia l'esclavitud en algunes parts del món) i, quan mirem Darwin, el trobem enmig d'aquestes lluites i debats. Ell i la seva família eren enemics reconeguts de l'esclavitud. Segons podem llegir en els diaris de Darwin, als seus viatges al voltant del món va quedar torbat per la manera que es tractava als esclaus a Brasil i altres parts d'Amèrica del Sud. Però no per això hem de pensar que és un personatge proper a nosaltres, encara que pugui semblar-nos-el, ja que no compartim la mateixa escala de valors morals.

Així, crec que és important entendre que els valors i la manera que entenem les coses, canvien amb el curs del temps, que estan determinats històricament... fins i tot els valors que tenim actualment no romandran iguals. Qui sap com les generacions futures jutjaran successos com el del "Negre de Banyoles", l'exposició de cossos humans, etc? Almenys espero que no es torni al passat i es repeteixin fets tan horribles.

Entrevista: Jordi Mora Casanova

Centre d'Estudis d'Història de les Ciències

Universitat Autònoma de Barcelona